

א(ח)רמון שלא הכרתם

דברים שלא ידעתם על ההר הגבוה במדינה

גיא הרן, שנת שירות, בית ספר שדה גולן וחרמונים.

הצידונים קראו לו שיריון, האמורים קראו לו שניר והכנענים כינו אותו שיאון. אבל כולנו בכלל מכירים אותו כחרמון- ההר הגבוה ביותר במדינת ישראל. רובנו מכירים את ההר הזה מטיולי הסקי הקצרים שאנו עושים אליו בחורפים, או מביקור לכנאפה במג'דל שמס אבל כמה אנחנו באמת מטיילים בהר היחיד שיש לנו בארץ? מתי יצא לכם לראות את הפריחה שיש בחרמון? או מתי ראיתם לאחרונה סנאי?

אז רבים ישאלו- במה בע"ח וצמחייה בחרמון שונים מאשר בשאר האזורים בארץ כמו הגליל העליון? הרי גם הר מירון הר גבוהה ביותר. אז תחילה נאמר שהר החרמון גבוהה פי 2 מהר מירון וגובהו עומד על 2,236 מטר מעל פני הים (במצפה שלגים), גובה שכזה גורם למספר שינויי אקלים באזור וליצירתו של "חיגור הצומח"- ככל שעולים בגובה הטמפ' יורדת, כמות המשקעים עולה, שלג מצטבר לאורך זמן, סוג המסלע משתנה ומכות הרוח נעשות חזקות יותר; דבר זה גורם לכך שאם בגליל העליון רוב השיח שלנו הוא על חורש ים תיכוני בחרמון נדבר בעיקר על צמחייה סב-אלפינית- צמחייה שונה בתכלית ומכאן גם בע"ח שונים לגמרי. אז לפני שנדבר על הצמחים רק נפרק את חגורות החרמון: מ0-300 מטרים- יער אלוני תבור, מ300-1200 חורש ים תיכוני, מ1200-1900- יער ספר הררי (חורש דליל) ומ1900-2800- צומח אלפיני (עליו אדבר בהרחבה).

ברום של 2000 מטר מעל הקרקע הצומח צריך להתאקלם לתנאים הקשים- רוחות חזקות

במשך רוב היממה מכות בעלי וענפי הצמח ומאיימות לשבור אותו, טמפ' נמוכות; והדבר הכי קשה הינו השלג הרב שנערם ומכסה את הצמח בחורפים- דבר שיכול להמשך מספר חודשים. ישנן מספר דרכי הסתגלות, חלקם ה"כר קוצים" הסתגלו אבולוציונית להתמודד מהרוחות ע"י התפשטות על פני שטח רבים על הקרקע בצורת כריות שמגינות עליהם מפני הרוח. כאשר רוח חזקה מכה בצמח הוא מתכווץ לעצמו כמו פוף וקוציו מגנים עליו מפני הסביבה. הצמחים

האופייניים המשתמשים בשיטה זו הם הכרבולת המקרינה (שבימים אלו פורחת בפריחה סגולה יפיפייה), הקדד (האדם פרחים והקיפודני) וחדעד הלבנון.

חלק נוסף מהצמחים הסתגלו לתכונה והם שרועים על הקרקע כך שהם לא מתרוממים מעל 10 ס"מ מהקרקע וכך הרוח לא מכה בהם חזק. האופייני ביותר הוא הדובדבן השרוע אשר מתפרס על סלעי החרמון ופריחתו האדמדמה צובעת את החרמון כעת- הדובדבן הינו אחד העצים היחידים שקיימים לנו בחרמון, אליו מצטרפים אבובית החרטומים והלוטוס המקרין (שפריחתו מתחילה ממש עוד מעט) אשר מצליחים להשתרע על אבני הגיר ולשרוד כך את החורפים. שיטה נוספת להתמודדות הינה חומרי המסה- רוב צמחי החרמון "מקפיאים" עצמם בחורפים כך שכשהשלג עוטף אותם הם לא חיים ועושים פוטוסינתזה, ואז כשהקיץ מגיע הם מפשירים ובעצם "חוזרים לחיים" בכך שהם מפרישים חומר הממיס גבישים בעורקיהם.

מעבר לדרכי הסתגלות אלו קיימות עוד דרכים רבות, מי שרוצה לראות דרכים אלו ואת הפריחה מוזמן כעת לטפס לרום גובה החרמון ולראות את הפריחות של: הפרגה חלקת הפרי בצבעי צהוב ואדום, ככלית ההרים בצורת משפחים סגולים מדהימים, ברוניקה מזרחית ואליסון חרמוני בצבע צהוב (אנדמי לחרמון). הפריחה בחרמון בגלל גובהו מאחרת לבוא ופריחתו בד"כ בחודשים יוני ותחילת יולי כך שהפריחה ממש בתחילתה בהמשך יצטרף הוורד והאשחר לחגיגה.

את החלק השני בכתבה אקדיש לבעלי החיים בחרמון בדגש על היונקים שגם הם מיוחדים וייחודיים לארץ שלנו. גם בעלי החיים היו צריכים להסתגל ועליהם להתמודד עם מחסור במקורות מים זמינים (מסלע החרמון מחלחל מהר ולא משאיר ברכות עונתיות), עם אזור סלעי וקשה למעבר שחשוף ברובו לשמש הקופחת ובעיקר לקור ולרוחות העזות. האמיצים אשר הסכימו לעלות לגובה הנ"ל הם בעיקר מכרסמים קטנים וחדפים שמצאו מקלט בתוך הקרקע של החרמון. הם הסתגלו לאכול מעט ולישון הרבה, לפעול בעיקר בלילות ולהתחבא ביום בתוך הקרקע שלא חשופה לרוח ולשלג; הם הסתגלו לישון שנת חורף ארוכה וכפות גליהם עמידות לשלג הקר.

אז מי הם יונקי החרמון? נתחיל בסנאי הזהוב. כן מי שמופתע לשמוע- אכן היו סנאים בחרמון אך לצערנו בסקר הסנאים האחרון, לא נמצאו סנאים באזורים הנמוכים יותר של החרמון. הסנאי הזהוב אוהב את הסבך וקופץ בין ענפי העצים כמו אקרובט. הסנאים פחדנים לא קטנים וצפייה בהם דורשת שעות הסתכלות אך צפייה באחד מרהיבה מאד, גוף באורך 30 ס"מ בעל עיניים אנושיות כמעת, ראש מאורך, גופו חום אדמדם עם סינר לבנבן וגפו אפור. זנבו של הסנאי משמש אותו לשיווי משקל בעת

הקפיצה והוא גדול ומפואר המגיע לכמעט אורך גופו. הסנאי אוכל בלוטים והמהלך בחרמון יכול היה לראות בנק' מצבורים של בלוטים מחוררים. בימים אלו הייתה אמורה להיות עונת ההמלטה של הסנאי ונקבה יכולה להביא בין 3-7 גורים. שיהיה ללוליינים לעתיד בהצלחה!

היונק הגדול של החרמון הוא הדלק המצוי, טורף נדיר בארץ שמצוי על הר דוב. גופו חום חיזור ובעל סינר לבן, בעל זנב קצר יחסית לגופו. הדלק טורף כל- מיונקים קטנים עד לחרקים וציפורים, הוא מקפץ בין העצים לקרקע וחיי כמו "זאב בודד"; עיני האדם ממעטות לראותו אז אם תפסתם אחד- הרווחתם בגדול.

לטורפי החרמון מצטרפים החדפים- חדף לבן השיניים והחדף האפר- מהקטנים שביונקים שמתקיימים מתחת לאדמה וטורפים חרקים וגוזלי ציפורים; לחדף אף מאורך בעל חוש ריח נהדר, גופו אפור וזנבו מאורך. החדף רץ בזריזות ומתחמק מידם של חתולים ותנשמות ע"י כניסה למחילות.

אך לא החדף הוא מלך המערות אלא המיריון המצוי, נמנמן הסלעים והקוצן המצוי שולטים בקרקע הטרשית. גופם הקטן של שלושת היונקים הזעירים עוזר להם להתחמק מהקור, המיריון בנה לעצמו רשת מנהרות ענקית בחרמון ושם מגדל צאצאיו, הנמנמן שנראה כמו סנאי מגודל מוצא מקלט בין טרשי החרמון שם אוכל והולך לישון בין קיני ציפורים אותן הופך לביתו החדש. מכרסמים קטנים אלו שולטים במורדות החרמון וניזונים משרשים ועלי צמחים.

אחרונים חביבים שנמצאים במרומי החרמון הם הנברנים- הייחודי הוא נברן השלג- המין היחיד שמיוחד במינו לאזור- מין שיכול לחיות רק ברום האלפים. גודלו כשל עכבר, עיניו כשני חרוזים, אוזניו קטנטנות. הנברן ניזון מזרעים וחיי במחילות קטנות. החרמון הוא גבול תפוצתו הדרומי ביותר של נברן השלג- גאווה ישראלית.

אז מעל ערפילים ועבים גדולים מסתתר לו עולם ענק של חיי וצומח אשר רובנו עוד לא גילה, בימים אלו הפריחה מתחילה והיונקים יוצאים לאכול. אני מזמין אתכם לעלות למעלה ולהסתכל בעין קצת שונה על העיניים של המדינה.